

Renata Marciniak-Firadza

Uniwersytet Łódzki

 <https://orcid.org/0000-0001-6301-8820>

Danuta Anna Bieńkowska z d. Malasiewicz
— w kręgu imienia i nazwiska Jubilatki

Każdy człowiek jest wpisany w różnym stopniu w sieć onomastyczną, a kwintesencją życiorysu „sprowadzonego do niezbywalnych elementów onomastycznych, które służą społecznej identyfikacji osoby, jest jej imię, nazwisko, są imiona rodziców oraz miejsce urodzenia” (Makarski 2020: 17–18). Celem artykułu jest przede wszystkim przedstawienie etymologii imion i nazwisk Jubilatki, a także sposobu funkcjonowania tych onimów zarówno w ujęciu historycznym, jak i współcześnie. Materiał źródłowy został ekscerpowany ze słowników języka polskiego: etymologicznych, ogólnych (tj. objaśniających: historycznych i współczesnych), frazeologicznych i onomastycznych.

We współczesnym języku polskim, podobnie jak w większości języków europejskich, pełna nazwa osobowa składa się z imienia i nazwiska.

Imiona, będące najpowszechniejszym sposobem nazywania ludzi, używane we wszystkich epokach i kulturach, są ważne i odgrywają w naszym życiu szczególną rolę, bowiem pozwalają nam nazywać innych ludzi i wyrażać nasz stosunek do nich, służą nam, by poznawać innych i samych siebie. Dzięki imionom możemy się identyfikować z ludźmi, ale także wyróżniać się z ogółu. Imię jest słowem nam najbliższym i jest w nim jakaś część nas samych (Grzenia 2002: 7, 10).

Imię reprezentuje osobę w sposób swoisty, inny niż nazwisko czy przezwisko. Jak pisze Anna Kamieńska: „Człowiek na ogół nie utożsamia się ze swoim nazwiskiem. Człowiek jest zawarty w imieniu. Pierwsze poznanie swojego ja — to imię”

(Kamieńska 1982: 201). Imię wybierane przez rodziców lub opiekunów jest nadawane dziecku niedługo po jego urodzeniu specjalnym aktem podczas obrzędu chrztu lub też w urzędzie stanu cywilnego (Malec 1996: 3).

Pierwsze imię Jubilatki, *Danuta*, jest pochodzenia litewskiego. Źródłosłów imienia nie został ustalony. Najprawdopodobniej składa się ono z elementu *Dan-* i przyrostka *-ut* pełniącego funkcję zdrabniającą. *Dan-* może pochodzić od nazwisk litewskich takich jak *Danejko*, *Danejkwicz*, które mogły zostać utworzone od imienia *Daniło* (forma imienia *Daniel* występująca u Słowian wschodnich). W dokumentach staropruskich natomiast występują imiona *Danickie*, *Donike*, które również mogą być podstawą imienia *Danuta*. Do popularności tego imienia przyczyniła się zapewne powieść Henryka Sienkiewicza *Krzyżacy*, w której występuje *Danusia*, córka Juranda (Grzenia 2002; Fros, Sowa 1995).

Najstarsze zapisy tego imienia wyszły spod pióra Jana Długosza (XV wiek) i odnoszą się do *Danuty*, córki Kiejstuta, od roku 1376 żony księcia mazowieckiego Janusza I (Grzenia 2002), por. *Danuta*: A ... Anna alias Danuta ducissa, consorte Lanussii, Masoviae ducis (1455–1480; *sub a.* 1361) *DłOp* XII s. 286 (SSNO). Okres największej popularności imienia przypadł na lata 50. XX wieku (Grzenia 2002). W Polsce w 2020 roku imię *Danuta* nosiło 313 019 kobiet, zaś w 2021 roku — 307 054 kobiety, co daje 16. miejsce w rankingu występowania nazw żeńskich. W 2021 roku zarejestrowano 69 dziewczynek, którym nadano imię *Danuta*, co daje 138. miejsce w rankingu najczęściej nadawanych imion żeńskich. To o 17 mniej niż w 2020 roku, kiedy imię to nadano 86 razy¹.

Co do popularności imienia *Danuta* w Łodzi, to w 1920 roku zajmowało ono w indeksach imion używanych do nominacji 26. miejsce, w 1938 roku — miejsce 8., w 1960 roku znalazło się na 12. miejscu, by w 1979 roku spaść na 71. pozycję (Umińska-Tytoń 1987: 69, 81, 82, 84).

¹ Dane statystyczne pochodzą ze strony internetowej Ministerstwa Cyfryzacji. Przedstawiają liczbę osób o danym imieniu zarejestrowanych w bazie PESEL, dane na 31 stycznia 2021 roku (*Cyfryzacja KPRM*: online).

Imię *Danuta* ma swoje odpowiedniki w innych językach europejskich, por. łac. *Danuta*, ang. *Danuta*, biał. *Danuta*, czes. *Danuta*, *Dana*, franc. *Dany*, lit. *Danutė*, *Dané*, łot. *Danute*, niem. *Danuta*, ros. *Danuta*, słowac. *Danuta*, *Danuša* (SI 1991; Grzenia 2002).

Od imienia *Danuta* tworzone są formy pochodne², np. *Danka*, *Danusia*, *Danuška*, *Danuś*, *Duška*, *Daška*, *Dusia*, *Dunia*, *Danuchna*, *Dana*, *Dancia*, *Usia*, *Niusia*. „W mowie potocznej — pisze Elżbieta Umińska-Tytoń — obserwujemy powszechnie funkcjonowanie form pochodnych imion utworzonych od imion chrzestnych. Odznaczają się one wielką różnorodnością i bogactwem formacji słowotwórczych” (Umińska-Tytoń 1986: 87). Jak podkreśla dalej autorka, obserwuje się daleko idącą dowolność panującą w słowotwórstwie imion, a z drugiej strony wskazuje się na istnienie w języku reguł gramatycznych, które rządzą procesami hipokorystyzacji imion. Znaczna dowolność w traktowaniu imion jest możliwa, gdyż nie posiadają one znaczenia językowego (Umińska-Tytoń 1986: 87, 113).

Zasadniczo skracanie imion chrzestnych ma na celu utworzenie pierwiastka hipokorystycznego jako podstawy derivacji sufiksальной: *Dan-usia*, *Dan-ka*, *Dan-cia* — *Dan-uta*. Polega ono na mechanicznym oderwaniu początkowej części imienia. Z reguły jest to pierwsza sylaba zakończona spółgłoską, rzadziej samogłoską (Umińska-Tytoń 1986: 88). Formy hipokorystyczne mogą powstawać przez zanik początkowego członu lub części imienia. Najczęściej zanikowi ulega pierwsza sylaba: *Usia* — *Danusia* — *Danuta* (Umińska-Tytoń 1986: 91–92). Formy imion powstałe przez zanik środkowej części imienia są rzadkie: *Daška* — *Da(nu)ška* — *Danuta*, *Duška* — *D(an)uška* — *Danuta*, *Dunia* — *D(an)unia* — *Danuta*

² Wszystkie nieoficjalne formy imion są zazwyczaj w literaturze wymieniane pod zbiorczą nazwą „zdrobnienia” (np. Bubak 1993) lub spieszczenia, „hipocoristica” (np. Wróbel 1973), rzadziej „formy pochodne od imion chrzestnych” (Umińska-Tytoń 1986). Część z tych imion utraciła charakter spieszceń i stało się albo uczuciowo neutralne, albo wręcz należy do form zgrubiających. Maria Malec rezerwuje dla takich właśnie form termin „formalne hipokorystyki” (Malec 2001: 68).

(Umińska-Tytoń 1986: 92). Formy imion tak utworzone funkcjonują głównie w kręgu rodzinnym, a w każdym razie stąd biorą swój początek (Umińska-Tytoń 1984: 135).

W *Nowej księdze przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich* pod red. Juliana Krzyżanowskiego nie zanotowano żadnego przysłowia z imieniem *Danuta* (NKP).

Drugie imię Jubilatki, nadane Jej przez rodziców, *Anna*, jest pochodzenia hebrajskiego i wywodzi się z wyrazu pospolitego *hannāh* 'łaska', w związku z tym sens imienia tłumaczy się jako 'pełna wdzięku, łaski'. Z czasem hebrajskie imię przeszło do greki, a następnie do łaciny i stąd jest znane w całym świecie chrześcijańskim (Grzenia 2002). Swoją popularność zawdzięcza św. Annie — matce Najświętszej Maryi Panny (Fros, Sowa 1995).

Najstarsze zapisy imienia *Anna*, notowane w *Słowniku staropolskich imion osobowych*, pochodzą z ok. 1265 roku, por. *Anna*, priorissa de Strelna ca 1265 *LMP*, s. 714 (SSNO). To jedno z najpopularniejszych imion w Polsce, wprowadzone najpierw w rodzinie książąt śląskich w drugiej połowie XIII wieku (Bystroń 1938: 117; Fros, Sowa 1995), występuje od dawna w formach: *Anna* (1226) i *Hanna*³ (1311) (Grzenia 2002). W ciągu XIV–XV stulecia staje się bardzo częste, cieszy się pewną popularnością, czego świadectwem są m.in. jego liczne formy pochodne: *Anica*, *Anka*, *Anuchna*, *Anula*, *Anulka*, *Annusza*, *Anusza*, *Hania*, *Hanka*, *Hanszka*, *Hanuchna*, *Hannula*, *Hanula*, *Hanulka*, *Hannusza*, *Hanusza*, *Hanuszka*, *Nuchna*, *Nutka* i inne (Malec 1994: 353). Ta popularność utrzymuje się przez następne stulecia (Bystroń 1938: 117–118) i trwa do dziś.

Znane jest prawie w całej Europie, por. łac. *Anna*, ang. *Ann*, *Anne*, *Anna*, *Hannah*, *Nancy*, biał. *Ganna*, *Anna*, bułg. *Ana*, czes. *Anna*, *Hana*, *Anita*, *Aneta*, duń. *Ane*, *Anine*, *Anna*, *Ann*, estoń. *Anna*, fiń. *Anna*, *Annikki*, *Anni*, franc. *Anne*, hiszp. *Ana*,

³ Fonetyczna odmiana *Hanna* (z protetycznym *h-*, będącym rezultatem artykulacji z przydechem) z czasem usamodzielniała się i obecnie imię nadawane bywa także w tej formie (Bubak 1993: 41). Do dziś żywe są przy tym zdrobnienia imienia *Anna*, takie jak: *Hanka*, *Hania*, *Hanusia*, wywodzące się od postaci *Hanna* (Fros, Sowa 1995).

hol. *Anna, Anetta, Anie, Annet, Annetje, Annie*, lit. *Ona, Onė*, łot. *Anna*, dłuż. *Hana*, głuż. *Hana*, maced. *Ana*, niem. *Anna, Anne, Anita, Annette*, norw. *Ane, Anna, Anne*, nowogr. *Anna*, portug. *Ana, Anna*, ros. *Anna*, rum. *Ana, Anica*, chorw. *Ana, Anica, Anka*, słowac. *Anna, Hana, Anita, Aneta*, słoweń. *Ana, Anica, Anka*, szw. *Ann, Anna, Annika, Anita, Anne*, ukr. *Ganna, Anna*, węg. *Anna, Aniko, Anilla*, wł. *Anna* (SI 1991; Grzenia 2002).

Imię *Anna* nosiło w 2020 roku 1 057 416 kobiet, zaś w 2021 roku 1 053 043 kobiety, co daje 1. miejsce w rankingu występowania nazw żeńskich. W 2021 roku zarejestrowano 2 147 dziewczynek, którym nadano imię *Anna*, co daje 27. miejsce w rankingu najczęściej nadawanych imion żeńskich. To o 209 mniej niż w 2020 roku, kiedy to imię nadano 2 356 razy⁴.

Imię *Anna* zachowało się w pochodzących ze źródeł ludowych i utrwalonych w tradycji ustnej przysłówiach i wyrażeniach przysłowiowych, chociaż przysłów z tak popularnym imieniem jest niewiele. W opracowanej pod redakcją Juliana Krzyżanowskiego *Nowej księdze przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich* odnotowano dwadzieścia dwie jednostki paremiologiczne. Najstarsze z powiedzeń: *Hankam ci ja, Matyjaszu, Hanka, a tyś mniemał, że wojewodziańska* (NKP I: 21), sięga pierwszej połowy XVII wieku. Najliczniej reprezentowane są przysłowia poświadczane po raz pierwszy w źródłach dziewiętnastowiecznych, pojedyncze pochodzą z początku XX wieku.

Wśród przysłów z imieniem *Anna* znajdują się te, które określić można mianem pogodowych, związanych z kalendarzowym dniem świętej Anny (26 lipca)⁵, por. *Święta Anna — rola jak panna*⁶; *Święta Hanna to już jesienna panna*; *Święta Anna grzyby sieje*; *Od świętej Anki zimne poranki*;

⁴ Dane statystyczne pochodzą ze strony internetowej Ministerstwa Cyfryzacji. Przedstawiają liczbę osób o danym imieniu zarejestrowanych w bazie PESEL na dzień 31 stycznia 2021 roku (*Cyfryzacja KPRM*: online).

⁵ Klasyfikacji semantycznej przysłów dokonałam za Iwoną Steczko (2015).

⁶ Przysłowia pochodzą z NKP I.

Od świętej Anki zimne wieczory i ranki. To stare powiedzenie — poświadczane już w źródłach z pierwszej połowy XIX wieku — zadomowiło się w języku w licznych wariantywnych formach: *Od świętej Anki (Hanki) zimne poranki*; *Koło świętej Anki zimne poranki*; *Od świętej Anki (Hanki) zimne (chłodne) wieczory i ranki (poranki)*; *Od świętej Anki (Hanki) chłodne wieczory, (chłodniejsze) poranki* i do dziś wykazuje swą trwałość w języku potocznym. Zgodnie z dokumentacją *Nowej księgi przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich* w starym kalendarzu rolniczo-gospodarskim związane ze sobą — prawdopodobnie z uwagi na bliskość kalendarzowych dni patronalnych — przysłowia: *Na Jakuba (25 VII) zatrzyj czuba*⁷, *a od świętej Hanki (26 VII) toć chłodne poranki* (1851 NKP I: 821).

Do prognostyków pogody związanych z dniem świętej Anny dołączają jeszcze inne: *Gdy się rozplącze święty Jan (24 VI), to go nie utuli aż święta Anna (26 VII)*; *Od świętej Anny nie doczeka południa deszcz poranny*; *Na świętą Annę mrowiska, szukaj w zimie ogniska*. Pośrednio z przysłowiami pogodowymi związane jest żartobliwe, oparte na porównaniu powiedzenie: *Rozsiadła się jak Hanka na pole*.

Drugą grupę tworzą przysłowia dotyczące zwyczajów związanych z kalendarzowym dniem świętej Anny, por. *Sługa od świętej Anny* 'sługa przypadkowy, krótkoterminowy'; *Długo tam służył: od świętego Jakuba do świętej Anny* 'bardzo krótko'; *Święta Anka da księżom baranka* lub *Święta Anka pasie baranka* — przysłowie nawiązuje do kwestarzy klasztornych, którzy pod koniec lata kwestowali po dworach, zbierali datki w naturze i gotówce dla zakonów żebrzących.

Do przysłów nawiązujących do funkcji patronalnych świętej Anny można zaliczyć następujące przysłowia: *Szczęśliwy, kto na świętą Annę upatrzy sobie pannę, dobrą będzie miał żonę, dobrą matkę dziatki i szczęście nie wyjdzie z chatki* lub

⁷ Frazelogizm *czuba podnosić* 'głowę podnosić, pysznić się' (Linde 1854: 384). Oskar Kolberg wskazany zwrot przysłowiowy tłumaczy tak: 'już się nie troszcz, możesz butnie stąpać (bo już są nowe zbiory)' (Kolberg 1977: 170).

(krótsza wersja) *Szczęśliwy, kto na świętą Annę upatrzy sobie pannę; Święta Anno, uproś swego wnuka, niechże wyda za trzy jedna włóka, a ma rolnik, czego z roli szuka; Święta Anno, uproś wnuka, niech ma każdy, czego szuka.*

Ostatnia grupa przysłów to takie, w których imię *Hanka*, *Andzia*, *Anulka* uosabia przeciętną wiejską dziewczynę, por. *Nie jedna panna ma na imię Anna; Hankam ci ja, Matyjaszu, Hanka, a tyś mniemał, że wojewodzianka; Andzia płakała, ale przystała 'zgodziła się na małżeństwo zaaranżowane przez rodziców lub inne osoby'; On chce Hane⁸, a nie ściane*, tj. 'chałupę, majątek', lub *On chce ściane, a nie Hane*, a także różne warianty: *Nie bierściane, jyny Hane; Biere Hane, a nie ściane; Wziół se ściane, a nie Hane*. Inne przysłowia w tej grupie to: *Stowej Hano, bo je rano; Lepsza Kaśka spracowana niż Anulka wychuchana; Przyjechał paniczek z cudzej (z dalekiej) Ukrainy i namówił Anulkę do swej rodziny; U wojaka (u żołnierza) trójca (trójka): gorzałka, lulka i dziewczyna Anulka.*

Do powyższych przysłów można dodać jeszcze dwa przysłowia pogodowe, por. *Gdy pada w dniu świętej Anny, pada aż do Zuzanny; Jak w świętą Annę deszcz pada, to robak orzechy zjada* (*Przysłowia polskie*: online).

Drugim po imieniu antroponimem służącym do identyfikacji osoby jest nazwisko, definiowane w *Słowniku języka polskiego* (online) jako 'nazwa rodowa wspólna dla całej rodziny'. „Nazwisko dziedziczy się, zwykle po ojcu, rzadziej po matce lub po osobie adoptującej dziecko” (Malec 1996: 3). Takie nazwisko (tj. *de domo*) określa się mianem nazwiska rodowego lub, w odniesieniu do kobiet, nazwiska panińskiego.

Zgodnie z polskim prawodawstwem „nazwiskiem rodzowym jest nazwisko zamieszczone w akcie urodzenia” (Art. 29 ust. 1 Ustawy o aktach stanu cywilnego z 28 listopada 2014 r. (Dz.U. z 2021 r. poz. 709)).

Panińskie nazwisko Jubilatki brzmi *Malasiewicz*. Kazimierz Rymut w słowniku pt. *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny* notuje nazwisko *Mal-asi+ewicz*

⁸ Oryginalne zapisy tego przysłowia.

z sufiksem *-ewicz* w funkcji patronimicznej. Antroponim ten wywodzi Rymut od przymiotnika *mały*⁹ lub od imion

⁹ Por. *mały* — przymiotnik pochodzący od psł. **malъ* 'mający niewielkie rozmiary, mały', notowany od XIV wieku (Boryś 2005), z następującymi znaczeniami: 1. 'mający niewielkie rozmiary; nieduży, niski; występujący w niewielkiej ilości, liczbie': Jest szaro, zapalają małą lampkę. GOJ. *Dziew.* Popijał kawę małymi łykami. REYM. *Kom* 34. Δ Małe piwo, mała czarna, mała kawa itp. 'połowa ustalonej porcji piwa, czarnej kawy itp.' Δ Mały palec 'piąty (najmniejszy) palec u ręki lub u nogi' Δ Małe litery 'litery używane w tekście, a nie na początku zdania lub imion własnych' Δ *anat.* Mały krwiobieg 'obieg krwi z prawej komory, poprzez tętnicę płucną, naczyńia włosowate, żyłę płucną do lewego przedsionka serca' Δ Mały mózg in. mózdzek 'tylny mózg, część mózgowia' Δ *archit.* Mała architektura, małe formy architektury 'elementy dekoracyjne, jak np. fontanny, rzeźby itp., uzupełniające większą kompozycję architektoniczną lub przestrzenną' Δ *fiz. techn.* Mała energetyka 'dziedzina techniki zajmująca się wykorzystaniem siły wody i wiatru dla celów energetycznych' Δ *lotn.* Małe lotnictwo 'modelarstwo lotnicze' Δ *łow.* Mały zwierz 'drobna zwierzyna łowna, jak: zające, lisy, wydry, kuny, tchórze itp. oraz zwierzyna lotna' Δ *med.* Mała chirurgia 'chirurgia zajmująca się wykonywaniem niewielkich zabiegów, takich jak: nacięcia, nakłucia itp.' Δ *muz.* Mały flet 'pikuli-na' Δ *techn.* Mała mechanizacja 'mechanizacja uzyskana dzięki zastosowaniu urządzeń technicznych nie wymagających wielkich nakładów' Δ *żegl.* Mała żegluga 'w Polsce: żegluga po Bałtyku i Morzu Północnym do 60° szerokości geograficznej i linii Dover — Calais' ◇ *fraz.* Małe pieniądze 'niewielka suma pieniędzy' Δ Mały głos 'głos o niewielkiej rozpiętości tonów; głos niedonośny, słaby' Δ O mały włos 'o mało co': Młody człowiek skoczył w łódkę z takim impetem, że o mały włos nie wpadł w wodę. ŻER. *Dzieje* II, 28 Δ Mieć co w małym palcu 'znać co doskonale, świetnie się w czym orientować' Δ Robić się małym 'stawać się uniżonym; upokarzać się' Δ W małej cenie 'tanio' Δ *pot.* Mała potrzeba 'oddanie moczu' Δ *prze-starz.* dziś *książk.* Człowiek małego ducha, serca, małej wiary 'człowiek tchórzliwy, bojaźliwy, niedowierzający, chwiejny' ◇ *przen.* a) 'niewyróżniający się niczym; niewybitny, przeciętny'; Został małym urzędnikiem. BOY *Flirt* I, 231; b) 'występujący w niewielkim stopniu, natężeniu; nieznaczny; mający niewielkie znaczenie, zasięg; nieważny, błahy': Był on [...] człowiekiem pod każdym względem nader małych wymagań. DĄBR. *M. Noce* II, 21. ◇ *przysł.* Z wielkiej chmury — mały deszcz 'o czymś, co nie odpowiada zapowiedziom, oczekiwaniom, obawom' Δ Mała strata (szkoda) — krótki żal. 2. 'bardzo młody, niedorośli': Mały byłem, zupełnie mały ... Pewno nie miałem lat dziesięciu. KOSSAK. *Rick* II, 155. ◇ *przysł.* Małe dzieci — mały kłopot, duże dzieci — duży kłopot. 3. 'niedługo trwający; krótki': Po małej przerwie wszystko wracało [...] do danego stanu PRUSZ. *Karabela* 198. ◇ *fraz.* Mała godzinka, mila; małe pół godziny; mały kwadrans itp. 'mniej niż godzina, mila, pół godziny, kwadrans itp.' (SJPD).

złożonych typu *Małomir*¹⁰ (Rymut 1999–2001). Najstarsze zapisy nazwiska *Malasiewicz* pochodzące z Archiwum Archidiecezjalnego w Łodzi dotyczą roku 1766. Wtedy to, 28 sierpnia 1766 roku, urodził się Michał Malasiewicz syn Filipa i Marianny, w miejscowości Rzgów, parafia Rzgów (*Geneteka*: online).

Występowanie nazwiska Malasiewicz w grudniu 2017 roku odnotowano w większości polskich województwo (9 z 16). Najwięcej osób mieszkało w województwie łódzkim (31 osób, tzn. 16 kobiet i 15 mężczyzn). Na początku 2021 roku nosiło je w Polsce 109 osób, w tym: 52 kobiety i 57 mężczyzn (*Cyfrzyzacja KPRM*: online).

Co do popularności nazwiska *Malasiewicz*, to plasuje się ono na 2914./2921 miejscu wśród nazwisk żeńskich i 2884./2924 wśród nazwisk męskich. Rozpowszechnienie nazwiska *Malasiewicz* w Polsce w grudniu 2017 roku przedstawia się następująco: dolnośląskie (6 mężczyzn, 5 kobiet), lubelskie (2 kobiety), lubuskie (2 mężczyzn, 4 kobiety), łódzkie (15 mężczyzn, 16 kobiet), mazowieckie (13 mężczyzn, 7 kobiet), opolskie (5 mężczyzn, 5 kobiet), podkarpackie (5 mężczyzn), śląskie (7 mężczyzn, 4 kobiety), zachodniopomorskie (3 kobiety) (*Cyfrzyzacja KPRM*: online).

Zmiana nazwiska z rodowego na inne może dokonać się m.in. poprzez zawarcie związku małżeńskiego. Polskie prawo przewiduje możliwość, by w wyniku zawarcia takiego związku małżonkowie nosili wspólne nazwisko, będące dotychczasowym nazwiskiem jednego z nich. Ustawa o aktach stanu cywilnego nazywa taki antroponim nazwiskiem, por. „nazwiskiem jest nazwisko zamieszczone w akcie małżeństwa lub akcie zgonu; nazwiskiem osoby, która nie zawarła związku małżeńskiego, jest nazwisko rodowe” (Art. 29 ust. 1 Ustawy o aktach stanu cywilnego z 28 listopada 2014 roku (Dz.U. z 2021 r. poz. 709)).

¹⁰ Por. *Małomir*: Dominus Victor, procurator quondam Kalisiensis ... partem hereditatis ... dicte Smeskovo Otthoni, filio *Malomiri* de Bralyno vendidit 1297 KW 763 (SSNO). Por. też inne nazwy osobowe: *Małoch*, *Małocha*, *Małoń*, *Małosaj*, *Małostryj* itd. (SSNO).

W Polsce zamężne kobiety najczęściej przyjmują nazwisko po mężu. I tak się stało również w przypadku Jubilatki, która nazwisko rodowe, panińskie *Malasiewicz*, zamieniła po zawarciu związku małżeńskiego na nazwisko męża i od tego czasu używa nazwiska *Bieńkowska*.

Nazwisko *Bieńkowska* notuje *Słownik staropolskich nazw osobowych*, por. *Bieńkowska fem.*: Per Benkowska, consortem Michaelis de Bencoucize ... Bencowska, consors Michaelis de Bencoucize 1451 *Inscr* 962 (SSNO).

Męską postać tego nazwiska odnotowują słowniki historyczno-onomastyczne, por. *Bieńkowski*: Present(e) ...nobil(i) ... Io-hanne Byenkowsky 1494 AGZ XVII, CMLV; Nobilis Ioannes Byenkowsky 1494 AGZ XVIII 3782 (SSNO); AntrP: *Bieńkowski*/ *Bienkowski* 1579; SNW: *Bieńkowski* (7459), *Bienkowski* (157), *Bińkowski* (3419), *Binkowski* (3375): *Faltyn z Bieńkowskiego chałupy* 1771 *MosOlszt* 21; *Bieńkoski* (!) 1788 *BuNT* I 48; *Bienkowski* 1791 *ibid*; *Binkowski* 1794 *ibid.*; Andrzej *Bieńkowski* 1579 *NBiał* I 30; Alberti *Bienkowski* 1597 *Kam*; Famatis Stanisław *Bienkowski* 1646 *NKał* 62; Szewemany: pan Stanisław *Bieńkowski* (1690) 1715 *RjWKsL* I 260; Ulica Krzywego Koła ... Pan Marcin *Bieńkowski*, krawiec 1754 *ŻWar* 414; Ulica Nowomieyska ... jegomość, pan *Bińkowski*, pisarz z kamery 1754 *ŻWar* 412; Ignatius Gregorij *Bienkowski* et Heduigis 1705 *MLut* 13 (por. Gregori<us> *Bieniek* 1706 *MLut* 12) (AP 2007).

Onomaści etymologię nazwiska upatrują głównie w nazwach miejscowych, por. *Bieńkowski* 1494 — od n. m. *Bieńki*¹¹,

¹¹ Por. *Bieńki* (1) — wieś zaginiona, dziś może Olbrachcice, ciech., gm. Pokrzywnica: *Byenky* 1435 *Zakr* II nr 1752; *Byenky* 1444 *SHSMz* (Mk 337, 133v); *Szbyenkov* 1508 *Warsz* nr 2044; *Bieńki* 1576 *ŻDz* XVI 321 — od n. os. *Bieniek*, *Bieńk*, por. *Mathias Byenk* de Olbrachcizce 1502 *ZHer* nr 817; *Bieńki* (2) — przysiółek, dawniej wieś, olszt., gm. Piecki, 15 km na pld. od Mrągowa: *Bienken* 1616 *KęŁ* 418; *Bienken* 1785 *Goldb* III 20; *Bienken* — *Bieńki* 1879 *KęŁ* 173; *Bieńki*, niem. *Bienken* 1880 *SG* I 219; *Boenigken* 1938, *Bienken* — *Bieńki* 1946 *Ley* I 52; *Bieńki* 1980 *WUN* I 86 — od n. os. *Bieniek*. Według *KęŁ* 418 wieś założył w 1616 roku *Bieniek*. W 1938 roku zmieniona na *Bönigken*. Lit.: *GórnrWrm* 212; *Bieńki-Bucice* — część wsi *Bieńki-Śmietanki*, dawniej wieś, ciech., gm. Sońsk: *Benky* (1414–25) 1456 *SHGMz* (MK 3, 64); *Bieńki-Karkuty* — wieś, ciech. gm. Sońsk: *Bienki Karkuty* 1567 *ŻDz* XVI 327; *Bieńki-Kęsice* — wieś zaginiona, może weszła

*Bieńkowice*¹², *Bieńkówka*¹³ (kilka wsi): *Bińkowski* 1794 (Rymut 1999–2001); *Bieńkowski* od n. m. *Bieńki*, ciec., w gm. Sońsk, lub *Bieńkowice*, biel., gm. Kalwaria Zebrzydowska, krak., gm. Dobczyce, dziś nieistniejące w parafii Niekrasów, tarnob. (AP 2007) albo w nazwie osobowej *Bieniek*¹⁴ (AP 2007).

Najstarsze formy fleksyjne nazwiska *Bieńkowski*, notowane w *Antroponimii Polski od XVI do końca XVIII wieku* pochodzą z XVI wieku, por. nom. sg. *Bieńkowski/Bienkowski* 1579, *Bińkowski/Binkowski* 1794; gen. sg. *Bieńkowski/Bienkowski* (!) 1597, *Bieńkowskiego/Bienkowskiego* 1771; dat. sg. *Bieńkowski/Bienkowski* (!) 1646 (AP 2007). To popularne od XVI do końca XVIII wieku nazwisko, notowane jest najpierw na

w skład wsi *Bieńki-Bucice*, ciec., gm. Sońsk: *Bienki Kęsyce* 1567 ŻDz XVI 327; *Bieńki-Migdy* — wieś zaginiona, może weszła w skład wsi *Bieńki-Bucice*, ciec., gm. Sońsk: *Byenky Nigdi* (!) 1512 SGHMz (C 53, 97); *Bieńki-Przezgacie* — wieś zaginiona, może weszła w skład wsi *Bieńki-Żarne*, ciec., gm. Sońsk: *Przeszgacze* 1432 MkM II nr 369; *Bieńki-Skrzekoty* — część wsi *Bieńki-Karkuty*, dawniej wieś, ciec., gm. Sońsk: *Bienki Strzekoty* (!) 1567 ŻDz XVI 327; *Bieńki-Śmietanki* — wieś, ciec., gm. Sońsk: *Bienki Szmiotanki* 1567 ŻDz XVI 327; *Bieńki-Żarne* — nieistniejąca wieś w parafii Sońsk, ciec.: *Bienki Ziarno* 1567 ŻDz XVI 327 (NMP).

¹² Por. *Bieńkowice* (1) — część Zebrzydowic, dawniej wieś, biel., gm. Kalwaria Zebrzydowska: *de Benkowicz* (1333) KMłp I 227; *Bieńkowice* (2) — wieś, kat., gm. Krzyżanowice: *Benchoviche* 1283, *Bencowitz* ok. 1300 CdSil XIV 107; *Bieńkowice* (3) — osada włączona w skład Woli Podmiejskiej koło Miechowa, kiel.: *Nos frater Benedictus ... prepositus ... Mechouiensis ... hereditatem ad domum nos tram pertinentem*, Guam *Bencowicze* włągriter in his scripts appellamus ... vendidimus ad ... locandos 1339 KMłp III 33; *Bieńkowice* (4) — wieś, krak., gm. Dobczyce: *de Bencouicz* 1397 Krak nr 5838; *Bieńkowice* (5) — wieś, krak., gm. Drwinia: *Benedictouice* 1394 RJJ 284; *Byenkowicze* 1503 Matr III nr 742; *Bieńkowice* (6) — nieistniejąca wieś w parafii Niekrasów, tarnob.: *Benkowicze* 1420 AKH III 133; *Bieńkowice* (7) — wieś włączona do Wróblowic, tarn., gm. Zakliczyn: *in Wroblouicz Bencouicz* 1397 Krak nr CCXXVI (30); *Bieńkowice* (8) — część dzielnicy Krzyki we Wrocławiu, dawniej wieś *Benkowicz* (1282) Reg nr 1706 (NMP).

¹³ Por. *Bieńkówka* (1) — wieś, biel., gm. Budzów: *Byenkowka* 1443 Hel II nr 3426b; *Bieńkówka* (2) — wieś, tor., gm. Chełmno: *Benkowo* 1222 PrUr I/1, nr 41; *Bienkowka*, ku *Bienkowce* 1646 Font XL 50, 57, 137 (NMP).

¹⁴ Por. n. os. *Bieniek*, *Bieńko*, *Bieńk* (*Biniek*), (*Bińko*): *Benec* decanus 1202 MPP XXIX w. 11; *Judex Benec* 1212 MPP LIV w. 10; *Benec*, filius Poloni 1220 FG 57 w. 15 [...] *Milites ... Benek*, *Mileg fraters*, filii Pauli de Tarsc ... *Benek*, filius Poloni 1224 AP V w. 13, 28 itd. (SSNO).

Kresach, a potem głównie w Małopolsce i na Mazowszu, por. Bieńkowski/Bienkowski XVI: Krpłd (Kam), Krpłn (NBiał); XVII: Krpłn (RjWKsL); XVIII: Młp (BuNT), Włkp (MLut), Maz (ŻWar), Wrm (MosOlszt). Bińkowski/Binkowski XVIII: Młp (BuNT), Maz (ŻWar) (AP 2007).

Nazwisko *Bieńkowski* to nazwisko rodzinne i dziedziczne wśród szlachty, por. Bieńkowscy h. Korwin pochodzą z kilku wsi noszących nazwę Bieńki-Migdy, Bieńki-Ziarno itp. w pow. ciechanowskim; Bieńkowscy h. Łada ze wsi Bieńki w pow. nurskim HBon (AP 2007).

Nazwisko *Bieńkowska* w grudniu 2017 roku odnotowano we wszystkich województwach, najwięcej w województwie mazowieckim (1497 osób). Na początku 2021 roku nosiły je 4053 kobiety. Nazwisko to w formie żeńskiej plasuje się na 526./2921 miejscu wśród nazwisk żeńskich (*Cyfryzacja KPRM*: online).

Rozpowszechnienie nazwiska *Bieńkowska* w Polsce, w podziale na poszczególne województwa, w grudniu 2017 roku przedstawiało się następująco: dolnośląskie (200 kobiet), kujawsko-pomorskie (304 kobiety), lubelskie (103 kobiety), lubuskie (58 kobiet), łódzkie (193 kobiety), małopolskie (74 kobiety), mazowieckie (1497 kobiet), opolskie (52 kobiety), podkarpackie (112 kobiet), podlaskie (106 kobiet), pomorskie (256 kobiet), śląskie (195 kobiet), świętokrzyskie (32 kobiety), warmińsko-mazurskie (256 kobiet), wielkopolskie (85 kobiet), zachodniopomorskie (183 kobiety) (*Cyfryzacja KPRM*: online).

Analiza materiałów ekscerpowanych ze słowników języka polskiego: etymologicznych, ogólnych (tj. objaśniających: historycznych i współczesnych), frazeologicznych i onomastycznych oraz danych Ministerstwa Cyfryzacji pozwala na wysnucie następujących wniosków:

1. Pierwsze imię Jubilatki, *Danuta*, pochodzenia litewskiego, składające się z elementu *Dan-* i przyrostka *-ut*, może pochodzić od nazwisk litewskich takich jak *Danejko*, *Danejkwicz*.
2. Okres największej popularności imienia przypadł na lata 50. XX wieku.

3. Od imienia *Danuta* tworzone są formy pochodne, np. *Danka, Danusia, Danuśka, Danuś, Duśka, Daśka, Dusia, Dunia, Danuchna, Dana, Dancia, Usia, Nusia*.
4. W *Nowej księdze przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich* pod red. J. Krzyżanowskiego nie zanotowano żadnego przysłowia z imieniem *Danuta*.
5. W Polsce w 2020 roku imię *Danuta* nosiło 313 019 kobiet, zaś w 2021 roku — 307 054 kobiety, co daje 16. miejsce w rankingu występowania nazw żeńskich. W 2021 roku zarejestrowano 69 dziewczynek, którym nadano imię *Danuta*, co daje 138. miejsce w rankingu najczęściej nadawanych imion żeńskich. To o 17 mniej niż w 2020 roku, kiedy to imię nadano 86 razy.
6. Drugie imię, *Anna*, jest pochodzenia hebrajskiego i wywodzi się od wyrazu pospolitego *hannāh* 'łaska', stąd sens imienia tłumaczy się jako 'pełna wdzięku, łaski'.
7. To znane prawie w całej Europie imię i jedno z najpopularniejszych w Polsce ma swoje liczne formy pochodne, por. *Anica, Anka, Anuchna, Anula, Anulka, Annusza, Anusza, Hania, Hanka, Hanszka, Hanuchna, Hannula, Hanula, Hanulka, Hannusza, Hanusza, Hannuszka*.
8. Imię *Anna* zachowało się w pochodzących ze źródeł ludowych i utrwalonych w tradycji ustnej przysłowiach i wyrażeniach przysłowiowych. Większość z tych przysłów to takie, które określić można mianem pogodowych, związanych z kalendarzowym dniem świętej Anny, por. np. *Święta Anna — rola jak panna; Od świętej Anki zimne poranki*.
9. Imię *Anna* nosiło w 2020 roku 1 057 416 kobiet, zaś w 2021 roku 1 053 043 kobiety, co daje 1. miejsce w rankingu występowania nazw żeńskich. W 2021 roku zarejestrowano 2 147 dziewczynek, którym nadano imię *Anna*, co daje 27. miejsce w rankingu najczęściej nadawanych imion żeńskich. To o 209 mniej niż w 2020 roku, kiedy to imię nadano 2 356 razy.

10. Nazwisko rodowe Jubilatki, *Malasiewicz*, pochodzi — według Kazimierza Rymuta — od przymiotnika *mały* lub od imion złożonych typu *Małomir*.
11. Na początku 2021 roku nosiło to nazwisko w Polsce 109 osób, w tym 52 kobiety i 57 mężczyzn.
12. Jeśli chodzi o popularność nazwiska *Malasiewicz*, to plasuje się ono na 2914./2921 miejscu wśród nazwisk żeńskich i 2884./2924 wśród nazwisk męskich.
13. Onomaści etymologię odmeżowskiego nazwiska *Bieńkowska* upatrują w nazwach miejscowych: *Bieńki*, *Bieńkowice*, *Bieńkówka* albo w nazwie osobowej *Bieniek*.
14. To popularne od XVI do końca XVIII wieku nazwisko odnotowano współcześnie we wszystkich polskich województwach.
15. Na początku 2021 roku nosiły je 4053 kobiety.
16. Nazwisko to w formie żeńskiej plasuje się na 526./2921 miejscu wśród nazwisk żeńskich.

Wykaz skrótów

AP — Cieślíkowa A. (red.), 2007, *Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku*, t. I, Wydawnictwo Lexis, Kraków.

NKP — Krzyżanowski J. (red.), 1969, *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich*, t. I, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.

NMP — Rymut K. (red.), 1996, *Nazwy miejscowe Polski. Historia — pochodzenie — zmiany*, t. I, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków.

SI — Janowowa W., Skarbek A., Zbijowska B., Zbiniowska J. (oprac.), 1991, *Słownik imion*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

SJPD — Doroszewski W. (red.), 1962, *Słownik języka polskiego*, t. IV, Wiedza Powszechna, Warszawa.

SSNO — Taszycki W. (red.), 1965, *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t. I: A–D, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

Literatura

Boryś W., 2005, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wydawnictwo Literackie, Kraków.

Bubak J., 1993, *Księga naszych imion*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

Bystron J., 1938, *Księga imion w Polsce używanych*, Towarzystwo Wydawnicze „Rój”, Warszawa.

Cieślakowa A. (red.), 2007, *Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku*, t. I, Wydawnictwo Lexis, Kraków.

Cyfryzacja KPRM. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, online: <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja>, dostęp: 4.05.2022.

Doroszewski W. (red.), 1962, *Słownik języka polskiego*, t. IV, Wiedza Powszechna, Warszawa.

Fros H., Sowa F., 1995, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków.

Genetyka. Genealogiczna kartoteka — baza urodzeń, małżeństw i zgonów, online: <https://geneteka.genealodzy.pl>, dostęp: 4.05.2022.

Grzenia J., 2002, *Słownik imion*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Janowowa W., Skarbek A., Zbijowska B., Zbiniowska J. (oprac.), 1991, *Słownik imion*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

Kamieńska A., 1982, *Notatnik 1965–1972*, Wydawnictwo „W drodze”, Poznań.

Kolberg O., 1977, *Dzieła wszystkie*, t. 60: *Przysłowia*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa.

Krzyżanowski J. (red.), 1969, *Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich*, t. I, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.

Linde S.B., 1854, *Słownik języka polskiego*, t. I, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów.

Makarski W., 2020, *Jubilata życiorys onomastyczny*, „TEKA Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych” 6 (numer specjalny), s. 17–30.

Malec M., 1994, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.

Malec M., 1996, *O imionach i nazwiskach w Polsce. Tradycja i współczesność*, Wydawnictwo Biblioteczka Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Kraków.

Malec M., 2001, *Imię w polskiej antroponimii i kulturze*, Wydawnictwo DWN, Kraków.

Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 marca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy — Prawo o aktach stanu cywilnego, Dz.U. z 2021 r. poz. 709, online: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210000709>, dostęp: 4.05.2022.

Przysłowia polskie, online: <https://przyslowia-polskie.pl>, dostęp: 4.05.2022.

Rymut K., 1999–2001, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. I: A–K, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, t. II: L–Ż, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków.

Rymut K. (red.), 1996, *Nazwy miejscowe Polski. Historia — pochodzenie — zmiany*, t. I, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków.

Słownik języka polskiego, online: <https://sjp.pwn.pl/slownik/Nazwiska>, dostęp: 4.05.2022.

Steczko I., 2015, *Przysłowia i wyrażenia przysłowiowe z imieniem Anna*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” X, s. 178–189.

Taszycki W. (red.), 1965, *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t. I: A–D, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

Umińska-Tytoń E., 1984, *Formy pochodne imion derywowane sufiksalnie (na przykładzie imion łódzkich)*, „Studia Językoznawcze. Streszczenia prac doktorskich” X, s. 107–155.

.....

Umińska-Tytoń E., 1986, *Sposoby tworzenia form pochodnych od imion chrzestnych*, „Onomastica” XXXI, s. 87–113.

Umińska-Tytoń E., 1987, *Popularne imiona w Łodzi*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica” 15, s. 61–91.

Wróbel H., 1973, *Schematy słowotwórcze polskich hipokorystyków*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego” 35, s. 27–48.

.....

Słowa kluczowe: leksyka, onomastyka, antroponimia, polszczyzna historyczna, polszczyzna współczesna

Keywords: lexis, onomastics, anthroponyms, historical Polish, modern Polish

.....

Danuta Anna Bieńkowska de domo Malasiewicz
— in the circle of the name and surname of the Jubilarian

The aim of the article is primarily to present the etymology of the names and surnames of the Jubilarianas well as the way these onimas function both historically and today.

The source material for analysis was excerpted from dictionaries of the Polish language: etymological, general (explanatory: historical and contemporary dictionaries), phraseological, and onomastic.